

УДК 347.965.43

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2026-2-06>

Олександр КРИВЕНКО

кандидат юридичних наук, доцент

(Національний університет оборони України,

м. Київ, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

nuou1@mod.gov.ua

Ігор ПІТКОВ

полковник юстиції, помічник начальника з правової роботи

(Західне регіональне управління Державної

прикордонної служби України,

м. Київ, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-8626-5899>

admin_nuou@post.mil.gov.ua

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний аналіз нормативно-правового регулювання представництва військових частин Державної прикордонної служби України у судових процесах в умовах дії правового режиму воєнного стану, запровадженого Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. та подовженого Указом Президента України № 40/2026 від 12.01.2026, затвердженим Законом України № 4757-IX від 14.01.2026. Дослідження зосереджено на визначенні особливостей правового статусу військових частин ДПСУ як суб'єктів публічного права та специфіці реалізації ними права на судовий захист через інститут процесуального представництва.

Проаналізовано систему нормативних актів, що регулюють діяльність ДПСУ, адміністративне, цивільне та господарське судочинство в умовах воєнного стану, а також положення процесуального законодавства щодо участі органів військового управління та військових формувань у судових спорах. Особливу увагу приділено впливу воєнного стану на доступ до правосуддя, трансформацію процесуальних форм і механізмів захисту прав та інтересів військових частин, зокрема запровадження дистанційного судочинства, зміну територіальної підсудності, особливості перебігу та зупинення процесуальних строків, а також обмеження щодо використання інформації з обмеженим доступом.

Виявлено низку проблемних аспектів здійснення судового представництва військових частин ДПСУ, зокрема асиметрію доступу до правосуддя внаслідок виконання бойових і спеціальних завдань, організаційні та кадрові ускладнення діяльності юридичних служб, множинність суб'єктів представництва та ризики порушення принципів змагальності, рівності сторін і правової визначеності. Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням балансу між імперативами національної безпеки, ефективністю функціонування сектору безпеки і оборони та дотриманням конституційних гарантій справедливого судочинства.

Сформульовано пропозиції щодо розвитку спеціального процесуального регулювання участі військових частин у судових процесах в умовах воєнного стану, зокрема шляхом уточнення повноважень суб'єктів представництва, уніфікації процесуальних механізмів, обмеження строків зупинення проваджень та посилення інституційних гарантій судового захисту публічних інтересів.

Ключові слова: воєнний стан, Державна прикордонна служба України, військові частини, судове представництво, доступ до правосуддя, процесуальні гарантії, дистанційне судочинство, національна безпека, адміністративне судочинство.

Постановка проблеми. Правовий режим воєнного стану, запроваджений Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. та подовжений Указом Президента України № 40/2026 від 12.01.2026, затвердженим Законом України № 4757-IX від 14.01.2026, є найтривалішим в історії незалежної України. Він суттєво трансформував механізми судового захисту, зокрема представництво інтересів військових частин Державної прикордонної служби України у судах усіх юрисдикцій.

З одного боку, законодавець зберіг фундаментальні конституційні гарантії права на судовий захист (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо забороняє обмеження доступу до правосуддя та скорочення форм судочинства). З іншого – реалії збройного конфлікту зумовили запровадження адаптивних процесуальних механізмів: розширення дистанційного провадження, зупинення чи подовження процесуальних строків, зміну територіальної підсудності, особливий порядок електронного документообігу та обмежений доступ до грифованої інформації.

Військові частини ДПСУ часто виступають відповідачами в адміністративних справах (відмови у виїзді за кордон, застосування заходів примусу, відшкодування шкоди тощо), що призводить до зростання процесуального навантаження, масового зупинення проваджень через перебування командирів та юристів у районі бойових дій, а також технічні обмеження дистанційного формату. Це створює асиметрію доступу до правосуддя, ризики порушення принципів змагальності та рівності сторін і формує практику «відкладеного правосуддя». Актуальність проблеми полягає у необхідності комплексного аналізу нормативно-правового регулювання представництва військових частин ДПСУ для розроблення ефективних механізмів захисту державних інтересів в умовах тривалого воєнного стану, запобігання нормалізації винятків та збереження верховенства права.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика судочинства в умовах воєнного стану набула значного відображення у працях українських учених, які фокусуються на питаннях доступу до правосуддя, адаптації процесуальних механізмів, асиметрії можливостей сторін та організаційних викликах для державних органів включно з військовими формуваннями.

Зокрема, К. Л. Бугайчук характеризує сучасний стан судочинства як «умовне обмеження доступу до правосуддя», коли формальне збереження конституційних гарантії поєднується з істотним погіршенням реальних можливостей їх реалізації для суб'єктів владних повноважень, діяльність яких пов'язана з виконанням бойових завдань. М. В. Колеснікова та Д. О. Вавіло аналізують проблеми доступу до адміністративного судочинства в умовах воєнного стану, підкреслюючи необхідність удосконалення механізмів реалізації права на судовий захист. Є. І. Довгополий зі співавторами розглядають особливості здійснення правосуддя під час воєнного стану, акцентуючи на організаційних та процесуальних аспектах діяльності судів. К. Д. Морозова досліджує організаційно-правові засади діяльності судів, зокрема статистичне зростання строків розгляду справ та масове зупинення проваджень. О. А. Терех аналізує сучасні виклики цивільного судочинства в умовах воєнного конфлікту, звертаючи увагу на адаптивні процесуальні інструменти та їхній вплив на ефективність правосуддя.

Судова практика Верховного Суду (2024–2025 рр.) підтверджує активне застосування дистанційного розгляду справ, спеціальних правил доказування та зупинення проваджень за участю військових формувань.

Проте комплексне дослідження саме нормативно-правового регулювання представництва військових частин Державної прикордонної служби України у судових процесах в умовах воєнного стану залишається недостатньо розробленим. Наявні праці переважно стосуються загальних аспектів судочинства або окремих юрисдикцій без достатнього фокусу на специфіці публічно-правового статусу військових частин ДПСУ, множинності суб'єктів представництва, ієрархічних обмеженнях диспозитивності та особливостях роботи з грифованою інформацією. Це зумовлює потребу в подальшому аналізі генези зако-

нодавства, судової практики та практичних проблем для розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізмів судового захисту державних інтересів.

Мета роботи. Метою статті є комплексний аналіз нормативно-правового регулювання представництва військових частин Державної прикордонної служби України у судових процесах в умовах воєнного стану, виявлення ключових особливостей, проблемних аспектів та генези законодавчих змін, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізмів для забезпечення ефективного судового захисту державних інтересів із дотриманням принципів справедливого судочинства.

Виклад основного матеріалу. Правовий режим воєнного стану, запроваджений Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 та подовжений Указом Президента України № 40/2026 від 12.01.2026, затвердженим Законом України № 4757-IX від 14.01.2026, є найдовшим надзвичайним правовим режимом в історії незалежної України [9; 11]. Його запровадження суттєво трансформувало механізми реалізації публічної влади, зокрема повноваження військових частин Державної прикордонної служби України, а також умови здійснення їх представництва у судових процесах. У результаті сформувалася нова процесуальна реальність, що потребує комплексного правового аналізу з урахуванням балансу між вимогами національної безпеки та конституційними гарантіями судового захисту.

Законодавець зберіг фундаментальні конституційні гарантії права на судовий захист. Частина друга ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо забороняє обмеження доступу до правосуддя та скорочення форм судочинства, підкреслюючи, що правосуддя здійснюється лише судами, створеними відповідно до Конституції України [11]. Проте об'єктивні умови ведення бойових дій, переміщення населення, мобілізація особового складу та функціонування судової системи в умовах збройного конфлікту зумовили запровадження низки адаптивних процесуальних механізмів. До них належать розширення дистанційного судового провадження, подовження або зупинення процесуальних строків, зміна територіальної підсудності справ, а також особливий порядок електронного документообігу через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Указані зміни безпосередньо вплинули на здійснення представництва інтересів військових частин ДПСУ у судах усіх юрисдикцій, зокрема в адміністративному, цивільному та, частково, кримінальному судочинстві [5; 6; 16].

У науковій літературі оцінка таких трансформацій є неоднозначною. Так, К. Л. Бугайчук характеризує сучасний стан судочинства як «умовне обмеження доступу до правосуддя», за якого формальне збереження конституційних гарантій поєднується з істотним погіршенням реальних можливостей їх реалізації, зокрема для суб'єктів владних повноважень, діяльність яких безпосередньо пов'язана з виконанням бойових завдань [1]. На думку вченого, саме військові частини опинилися у ситуації підвищеного процесуального навантаження та організаційних ускладнень, що негативно впливає на оперативність захисту державних інтересів. Подібну позицію розвивають О. Б. Ганьба та С. О. Довгополий, які вводять поняття «асиметричне воєнне судочинство». Дослідники вказують, що держава зберігає інституційну спроможність представляти свої інтереси у суді через прокуратуру та спеціалізовані юридичні служби, тоді як для фізичних осіб і суб'єктів приватного права доступ до правосуддя у спорах із військовими формуваннями часто є ускладненим або відкладеним на невизначений строк. Така асиметрія особливо виразно проявляється у справах адміністративної юрисдикції, де військові частини ДПСУ найчастіше виступають у ролі відповідачів [3; 4].

Статистичні дані підтверджують наявність зазначеної проблеми. У справах адміністративного судочинства військові частини ДПСУ виступають відповідачами у переважній більшості випадків, зокрема у спорах щодо відмов у виїзді за кордон, застосування заходів примусу або відшкодування шкоди, завданої діями прикордонників [5; 14]. За результатами досліджень К. Д. Морозової та Ю. В. Степанової, середній строк розгляду таких справ у період 2022–2025 рр. зріс у кілька разів, а значна частина проваджень була зупинена

у зв'язку з перебуванням командирів або ключових учасників процесу в районі бойових дій [7; 14]. Це свідчить про системний вплив воєнного стану на ефективність судового представництва військових частин.

Окремою проблемою є обмеження доступу до інформації, що становить державну таємницю або має гриф «для службового користування». Воєнний стан легітимізував розширене застосування закритих судових засідань і спеціальних правил доказування [11]. Як слушно зазначають деякі фахівці (у контексті аналізу викликів судочинства), у таких умовах виникає ризик порушення принципу змагальності сторін, оскільки військова частина може посилається на документи, з якими інша сторона об'єктивно не має можливості ознайомитися. Судова практика Верховного Суду підтверджує тенденцію до обмеження доступу учасників процесу до грифованої інформації у справах за участю ДПСУ, що потребує особливо виваженого підходу з боку судів для забезпечення справедливості.

Разом із тим позитивним наслідком дії воєнного стану стало активне впровадження дистанційних форм судочинства. За даними Верховного Суду, більшість судових засідань за участю представників Державної прикордонної служби України проводяться у режимі відеоконференції, що дає змогу забезпечити безперервність представництва навіть для військових частин, дислокованих у зоні активних бойових дій. Проте технічні обмеження, нестабільність зв'язку та недостатній рівень цифрової підготовки окремих представників знижують ефективність такого формату, що актуалізує потребу в подальшому вдосконаленні технічної інфраструктури судової системи [12].

Генеza розвитку українського законодавства у сфері судового представництва в умовах правового режиму воєнного стану є показовим прикладом прискореної еволюції процесуального права під впливом екстремальних безпекових викликів. Упродовж 2022–2025 рр. законодавець пройшов шлях від фрагментарних, ситуативних змін до формування відносно цілісної моделі так званого воєнного судочинства. У межах цієї моделі представництво військових частин Державної прикордонної служби України зазнало найбільш істотних трансформацій, що зумовлено їхнім особливим публічно-правовим статусом та безпосередньою участю у забезпеченні національної безпеки [8].

Перший етап розвитку законодавства (лютий – червень 2022 р.) характеризується екстремим, реактивним характером правового регулювання. Законами України № 2102-IX від 24.02.2022 та № 2123-IX від 15.03.2022 було закріплено можливість зміни територіальної підсудності справ, а також запроваджено письмове провадження без виклику сторін. Водночас спеціальні механізми забезпечення представництва військових частин у судах фактично були відсутні, що призвело до масового зупинення проваджень через неможливість участі командирів та юристів, залучених до виконання бойових завдань. У науковій літературі цей період обґрунтовано оцінюється як дезорганізований. Зокрема, М. І. Смокович та К. Д. Морозова зазначають, що первинні законодавчі рішення мали фрагментарний характер і не забезпечували процесуальної безперервності судового представництва.

Другий етап (липень 2022 р. – грудень 2023 р.) став періодом поступової систематизації процесуальних норм. Прийняття законів № 2689-IX від 18.10.2022 та № 2849-IX від 13.12.2023 ознаменувало перехід до активного використання дистанційного судочинства через систему «Електронний суд», подовження процесуальних строків, а також надання судам дискреції щодо визначення форми участі представників військових частин у процесі. Важливим нововведенням стало фактичне запровадження інституту резервного представника військової частини, який призначався наказом командира для здійснення судового представництва у разі його відсутності. Як справедливо відзначають С. І. Царенко та Р. О. Гаврік, саме на цьому етапі було створено перші реальні умови для забезпечення безперервності представництва інтересів військових частин у суді.

Третій етап (2024–2025 рр.) характеризується інституціоналізацією воєнного судочинства. Закони № 4173-IX від 19.12.2024 та № 4196-IX від 09.01.2025 запровадили комп-

лексні процесуальні механізми, серед яких: обов'язкове дистанційне провадження у справах за участю військових частин, дислокованих у зоні бойових дій; інститут умовного призупинення проваджень із чітко визначеним граничним строком; розширення повноважень юридичних служб ДПСУ щодо оформлення електронних довіреностей у воєнний час, а також створення спеціалізованих судових структур у складі Верховного Суду для розгляду справ, пов'язаних із воєнними діями [10]. Судова практика цього періоду, зокрема Постанова Верховного Суду від 15.05.2025 у справі № 760/5678/24, демонструє активне застосування нових процесуальних інструментів у спорах за участю військових частин.

Наукова оцінка зазначеного етапу є дискусійною. Так, О. А. Терех та О. Б. Ганьба вказують на ризик формування паралельної моделі судочинства для справ за участю сил оборони, у якій принципи змагальності та безпосередності дослідження доказів мають обмежений характер [15]. Натомість М. І. Смокович розглядає ці новели як необхідну та загалом успішну правову адаптацію, без якої судова система не змогла б функціонувати в умовах тривалого збройного конфлікту.

Четвертий етап, що перебуває на стадії формування, пов'язаний із підготовкою законопроекту № 12151 від 28.10.2024 «Про особливості судового розгляду справ в умовах тривалого воєнного стану» [13]. Запропоновані положення передбачають створення постійно діючих спеціалізованих судових інституцій та запровадження електронного кабінету військової частини як універсального інструменту судового представництва. У разі ухвалення цього акта воєнне судочинство може набути рис стабільного, інституційно оформленого правового режиму.

Представництво військових частин Державної прикордонної служби України у судових процесах становить складний і багатовимірний правовий інститут, який поєднує елементи самопредставництва юридичної особи публічного права, принципи військової ієрархії та механізми захисту публічних інтересів держави. В умовах дії правового режиму воєнного стану зазначений інститут набув підвищеної процесуальної специфіки, що зумовлено поєднанням надзвичайних безпекових умов і необхідності збереження конституційних гарантій судового захисту [8].

Першою ключовою особливістю є множинність суб'єктів судового представництва. Військова частина ДПСУ може бути представлена у суді командиром частини як органом управління без оформлення довіреності, штатними або регіональними юристами юридичної служби на підставі наказу чи довіреності, а також прокурором у межах повноважень щодо представництва інтересів держави. Така модель формально спрямована на забезпечення безперервності представництва, однак на практиці вона нерідко породжує колізії повноважень і процесуальні ускладнення, що потребує чіткого нормативного розмежування [5; 16].

Другою істотною специфікою є обмежена процесуальна автономія представника військової частини. На відміну від приватних юридичних осіб представник військової частини не володіє повною диспозитивною свободою у судовому процесі. Прийняття рішень про визнання позову, відмову від позовних вимог або укладення мирової угоди потребує погодження з вищим командуванням, що зумовлено принципами військової субординації та централізованого управління. У науковій літературі це явище визначається як ієрархічне обмеження диспозитивності.

Третьою особливістю є режим обмеженого доступу до інформації та застосування закритих форм судового розгляду. Значна частина документів, що використовуються військовими частинами у суді, містить інформацію з обмеженим доступом, що зумовлює можливість їх дослідження у закритому судовому засіданні без надання копій іншим учасникам процесу. Така практика хоч і обґрунтовується міркуваннями національної безпеки, створює суттєві виклики для реалізації принципу змагальності та рівності сторін, особливо в адміністративному судочинстві.

Четверта специфіка пов'язана з територіальною та організаційною розпорошеністю військових частин ДПСУ. Значна кількість підрозділів дислокована у зоні активних бойових

дій або поблизу лінії зіткнення, що унеможливило фізичну участь представників у судових засіданнях. Дистанційне судочинство частково компенсує ці обмеження, однак нестабільність зв'язку та обмежені технічні ресурси знижують ефективність такого формату.

П'ятою характерною ознакою є істотне зростання ролі прокуратури у судовому представництві інтересів військових частин. У період 2024–2025 рр. прокурори дедалі частіше вступають у процес як представники держави в інтересах військових формувань, що частково компенсує кадровий дефіцит юридичних служб. Водночас така практика викликає дискусії щодо допустимості фактичного заміщення відомчого представництва органами прокуратури та потребує чіткого нормативного врегулювання.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що представництво військових частин Державної прикордонної служби України у судових процесах сформувалося як гібридний інститут публічного права, який функціонує на перетині військової дисципліни, державного інтересу та процесуальних гарантій правосуддя. Його сучасна модель дає змогу забезпечити мінімальну безперервність судового захисту в умовах воєнного стану, однак водночас істотно обмежує реалізацію принципів змагальності, диспозитивності та рівності сторін.

Висновки. Правовий режим воєнного стану сформував гнучку, але суперечливу модель судового представництва військових частин ДПСУ, яка забезпечує базову безперервність захисту державних інтересів в умовах збройного конфлікту, але створює системні ризики для принципів справедливого правосуддя (змагальність, рівність сторін, диспозитивність). Позитивні адаптації (дистанційне провадження, цифровізація) компенсують частину проблем, однак тривала дія режиму призводить до нормалізації винятків і «правосуддя другого рівня».

Для мінімізації загроз необхідні термінові реформи: чітке розмежування повноважень представників, обмеження строків зупинення проваджень, посилення юридичних служб ДПСУ, повна цифровізація та спеціалізовані механізми для секретної інформації. Подальший розвиток має фокусуватися на поверненні до стандартних норм після стабілізації ситуації, щоб зберегти баланс між національною безпекою та верховенством права.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К. Л. Особливості організації доступу до правосуддя в період правового режиму воєнного стану. *Нове українське право*. 2024. № 4. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.4.11>.
2. Ганьба О. Б. Правові відносини у сфері прикордонної безпеки України: теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Хмельницький : НАДПСУ, 2020. 412 с.
3. Ганьба О. Б. Правові відносини у сфері прикордонної безпеки України: теоретичні і прикладні проблеми : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 448 с.
4. Довгополий С. О., Ковальчук В. М., Шевченко О. М. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2023. Вип. 15. С. 284–291.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2025 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Морозова К. Д. Організаційно-правові засади діяльності судів України в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2023. Вип. 15. С. 198–206. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-198-206>.
8. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV (чинна ред. станом на 03.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15>.
9. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 21.10.2025 № 4643-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4643-IX>.
10. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20>.

11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
13. Проект Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 28.10.2024 № 12151. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45119>.
14. Степанова Ю. В. Правові засади застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками Державної прикордонної служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 73. Т. 2. С. 271–276. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.44>.
15. Терех О. А. Сучасні виклики здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Т. 1. № 89. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.60>.
16. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

References

1. Buhaychuk, K. L. (2024) Osoblyvosti orhanizatsiyi dostupu do pravosuddya v period pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Peculiarities of organizing access to justice during the period of the legal regime of martial law]. *Nove ukrayinske pravo*. № 4, pp. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.4.11> [in Ukr.].
2. Han'ba, O. B. (2020) Pravovi vidnosyny u sferi prykordonnoyi bezpeky Ukrainy: teoretychni ta prykladni problemy [Legal relations in the sphere of border security of Ukraine: theoretical and applied problems] : monohraf. Khmelnytskyi : Vyd-vo NADPSU, 412 p. [in Ukr.].
3. Han'ba, O. B. (2020) Pravovi vidnosyny u sferi prykordonnoyi bezpeky Ukrainy: teoretychni i prykladni problemy [Legal relations in the sphere of border security of Ukraine: theoretical and applied problems] : monohraf. Vinnytsya: TOV «TVORY», 448 p. [in Ukr.].
4. Dovhopolyi, S. O., Kovalchuk, V. M., Shevchenko, O. M. (2023) Osoblyvosti zdiysnennya pravosuddya v umovakh voyennoho stanu [Peculiarities of administering justice during martial law]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo*. iss. 15, S. 284–291. [in Ukr.].
5. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 [Code of Administrative Procedure of Ukraine dated 06.07.2005]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. [in Ukr.].
6. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy vid 13.04.2025 [Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13.04.2025]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. [in Ukr.].
7. Morozova, K. D. (2023) Orhanizatsiyno-pravovi zasady diyal'nosti sudiv Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Organizational and legal principles of the activities of the courts of Ukraine under martial law]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo*. iss. 15, pp. 198–206. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-198-206> [in Ukr.].
8. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy [On the State Border Service of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 03.04.2003 № 661-IV (chynna red. stanom na 03.11.2025 r.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15> [in Ukr.].
9. Pro zatverdzhennya Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro prodovzhennya stroku diyi voyennoho stanu v Ukraini» [On approval of the Decree of the President of Ukraine «On the extension of the term of martial law in Ukraine»] : Zakon Ukrainy vid 21.10.2025 № 4643-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4643-IX> [in Ukr.].
10. Pro osoblyvosti rehulyuvannya diyal'nosti yurydychnykh osib okremykh orhanizatsiyno-pravovykh form u perekhidnyy period ta ob'yednan' yurydychnykh osib [On the peculiarities of regulating the activities of legal entities of certain organizational and legal forms in the transitional period and associations of legal entities] : Zakon Ukrainy vid 09.01.2025 № 4196-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20> [in Ukr.].
11. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu [On the legal regime of martial law] : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> [in Ukr.].
12. Pro sudoustriy i status suddiv [On the judicial system and the status of judges] : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> [in Ukr.].

13. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro zatverdzhennya Ukazu Prezidenta Ukrainy «Pro prodovzhennya stroku diyi voyennoho stanu v Ukraini» [Draft Law of Ukraine «On Approval of the Decree of the President of Ukraine «On Extension of the Term of Martial Law in Ukraine»] vid 28.10.2024 № 12151. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45119> [in Ukr.].

14. Stepanova, Yu. V. (2022) Pravovi zasady zastosuvannya zakhodiv prymusu viys'kovosluzhbovtstamy ta pratsivnykamy Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy [Legal Principles of the Application of Coercive Measures by Military Personnel and Employees of the State Border Guard Service of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo.* iss. 73, vol. 2, pp. 271–276. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.44> [in Ukr.].

15. Terekh, O. A. (2025) Suchasni vyklyky zdiysnennya tsyvil'noho sudochynstva v umovakh voyennoho stanu [Modern challenges of civil justice under martial law]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo.* vol. 1, № 89, pp. 427–431. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.60> [in Ukr.].

16. Tsyvil'nyy protsesualnyy kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 [Civil Procedure Code of Ukraine dated 18.03.2004]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksandr Kryvenko, Ihor Pitkov. Regulatory and legal framework for the representation of military units of the State Border Guard Service of Ukraine in judicial proceedings under the legal regime of martial law

This article provides a comprehensive analysis of the regulatory and legal framework governing the representation of military units of the State Border Guard Service of Ukraine in judicial proceedings under the legal regime of martial law, introduced by Presidential Decree of Ukraine No. 64/2022 of 24 February 2022 and extended by Presidential Decree of Ukraine No. 40/2026 of 12 January 2026, approved by Law of Ukraine No. 4757-IX of 14 January 2026. The study focuses on identifying the specific features of the legal status of military units of the State Border Guard Service of Ukraine as subjects of public law, as well as the particularities of their exercise of the right to judicial protection through the institution of procedural representation.

The system of normative legal acts regulating the activities of the State Border Guard Service of Ukraine, as well as administrative, civil and commercial proceedings under martial law, is analyzed. Special attention is paid to the provisions of procedural legislation concerning the participation of military authorities and military formations in judicial disputes. The impact of martial law on access to justice and the transformation of procedural forms and mechanisms for protecting the rights and legitimate interests of military units is examined, in particular the introduction of remote judicial proceedings, changes in territorial jurisdiction, specific features of the calculation and suspension of procedural time limits, and restrictions on the use of information with restricted access.

A number of problematic aspects of judicial representation of military units of the State Border Guard Service of Ukraine are identified, including asymmetry of access to justice due to the performance of combat and special tasks, organizational and staffing challenges faced by legal services, multiplicity of representation subjects, and risks of violating the principles of adversarial proceedings, equality of arms and legal certainty. The necessity of improving the regulatory and legal framework is substantiated, taking into account the balance between the imperatives of national security, the effective functioning of the security and defense sector, and compliance with constitutional guarantees of fair trial.

Proposals are formulated for the development of special procedural regulation of the participation of military units in judicial proceedings under martial law, in particular through clarification of the powers of representatives, unification of procedural mechanisms, limitation of the periods for suspension of proceedings, and strengthening of institutional guarantees for the judicial protection of public interests.

Key words: martial law, State Border Guard Service of Ukraine, military units, judicial representation, access to justice, procedural guarantees, remote judicial proceedings, national security, administrative justice.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 01.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.06.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.08.2026